

קצת מהנהגותיו של מרן ראש ישיבת חברון הגר"א פרבשטיין זצ"ל

א. שקיעותו בלימוד היתה נדירה ביותר בכל מקום היותו נמצא ובהולכו ברחוב ראו אותו פעמים רבות נעצר וחושב או מביע תנועות בידיו לפי הלך מחשבותיו, ופעם בהולכו לבקר חולה תלמיד מהישיבה שעבר תאונת דרכים קשה ורצה לעודד את החולה נפתח שלא כדרכו ואמר שמעתי שאומרים שאני מכין שיעור כללי אחד ואומר אחר אבל זה לא כך אלא בדרכי לישיבה למסור את השיעור אני ממשיך לחשוב בלימוד ומתוספים דברים חדשים וכבר אומר אני אותם הדברים שחושב אני בזמן זה. וכעין זה סיפר בנו הגרמ"מ שלקראת שיעור הפתיחה הראשון שמסר בישיבה הכין יחד עמו את השיעור, ומרן ר' יחזקאל סרנא זצ"ל ביקש שיבוא ראש הישיבה למסור לו השיעור קודם שמוסר בישיבה, ואכן כך היה, ואולם בבואו לשיעור מסר שיעור אחר לגמרי, וכששאלו בנו על פשר הדבר, השיב לו וכי משום שאתמול זה מה שיצא לי בסוגיא מחוייב אני גם היום ללמוד כך. פעמים רבות היה אומר לבחורים ששאלו אותו שאלה בלימוד כי ברצונו למסור שיעור על נושא זה [והיה ניכר מדבריו דכבר יש לו אפשרות למסור שיעור שלם על זה] ולבסוף באופן קבוע היה מוסר על נושא אחר. מעשה נוסף בבחור בישיבה שניסה לבדוק את רמת שקיעותו של ראש הישיבה, היה זה קודם תפילת ותיקין בישיבה שהיה מתפלל, וישב ללמוד כשעתיים קודם התפילה במקומו, באותו זמן היה הביהמ"ד ריק ושומם ובחוץ חושך גדול, עשה אותו בחור מעשה קונדס והפיל סטנדרים מברזל ודפק דלתות בקול רעש גדול בהיכל הביהמ"ד, ולפלא היה בעיניו הדבר שראש הישיבה אפי' לא הרים את ראשו והיה נראה שלא שמע כלל. פעם הגיע להיכל הישיבה בטעות עם חליפה קצרה אותה החליף עם אחר ואפי' לא שם לב לדבר. כאשר משהו שאל אותו מהו נקרא שקיעות בלימוד והשיב אדם שהולך ברחוב ופוגש אחר ששואל אותו שאלה בלימוד ואין לו תשובה וחוזר אותו הנשאל הביתה ויכול לאכול או לשתות משהו לפני שמסתכל בספר על הנושא זה אדם שאינו שקוע בלימוד. פעם בנו ביקש עבור בחור מישיבת אופקים בעל כשרון גדול שהיה מעונין להגיע לישיבה ובשעת הבחינה הקצרה אמר ראש הישיבה שכאשר הוא קרא את התוס' ראה שאותו בחור אינו מונח בלימוד, וכן היה. פעם בלומדו בחבורה ישבו שלוש שעות רצוף ולמדו וכאשר ראה שהתעייפו אמר להביא סטנדרים לכולם וכך עמדו עוד שעות. פעם אמר על עצמו בעונה אמנם לא היתי מתמיד גדול אבל כאשר נדבקתי לדבר לא היה אפשר להזיז אותי.

ב. היה מתפלל ותיקין ואף הוא יסד מנין זה בהיכל הישיבה בשבתות, ועמד על כך חרף בקשות משאר ראשי הישיבה למנוע מנין זה, וכמדומה שתקופות רבות היה זה מנין הוטיקין הגדול ביותר כשהתפללו בו למעלה ממאה בחורים שלאחר מכן היו חלק גדול מהם יושבים ולומדים. פעם אמר שענין תפילת הוטיקין הוא ענין גדול מאד אבל טעם הדבר אינו נגלה כי נראה שאין זה רק ענין של זריזים מקדימים. היה לו במשך שנים רבות חבורה קבועה לאחר תפילת הוטיקין בהם נושאים מגוונים כפתיחה כוללת לפמ"ג ועוד כיו"ב.

ג. למד בצעירותו בישיבת מיר בגיל 18 וידוע שהיה מקורב מאד למרן החזו"א והחזו"א בהכירו את גודל כשרונותיו שילם לו מכיסו דמי נסיעה ללמוד במיר, ואף שהיו רק ארבע או שלוש בגיל זה כולם רצו ללמוד איתו, וסיפר שלמד חברותא עם הגרא"ל מאלין זצ"ל [ואמר שהיה גדול בהרבה ממה שנראה מספריו], (א.ה. כמדומני

שאמר לי שלא היה מה שאומרים עליו...) ופעם בעת שאמר הרב במיר שיעור ומתוך 300 בחורים מבוגרים נשארו רק 15 ראו הבחורים שהוא נשאר בפנים וכששאלו אותו מדוע אינו יוצא, התחמק מהם באומרו כשאגיע לגילכם אחשוב על כך.

ד. בתקופה מאוחרת בחייו היה מגיע נכדו להתפלל בימים נוראים בישיבה ללא אביו ומעשה והלך הנכד לנוח אחה"צ בערב יוה"כ בחדרו של הסבא על מנת לקום לאחר זמן מועט להתכונן ליום הקדוש, ואולם השינה תקפה עליו ולא התעורר עד לאחר כל נדרי, וכאשר ניגש בשברון לב לסבא לספר לו על כך, נדהם מתשובתו של הסבא שבמקום לגעור או להעיר אמר מיד בשלוות נפש לא קרה שום דבר רק כל נדרי זה לא חיוב וכו' וכו' וכך הרגיע את נכדו, מעשה זה נחרט לשנים רבות היות שאילו היה גוער היה זה הורס את היוה"כ לנכד והוא בשיקול של רגע החליט שלא נעשה כאן פשיעה ואין טעם להוכיח על זה אלא אדרבא להרגיע שלא קרה כלום.

ה. היה אומר שבימי בין הזמנים יש ללמוד לכהפ"ח ארבע שעות ביום.

ו. סיפר הגרז"נ גולדברג כי שמע ממנו לתומו שהיה אצל הראגוצב"ר, וכאשר היה בצעירותו בוילנא אצל הגר"ח"ע גרודזינסקי זצ"ל טייל הגאון עמו בחוץ במשך שעותיים ודיברו בלימוד, ובענותנותו סיפר שאין בכך חידוש היות ובא מא"י והגר"ח"ע היה מדבר עם מי שבא מא"י. עוד סיפר כי הכיר את בנו הצעיר הי"ד של הגר"א וסרמן זצ"ל ועל אף כל העילולים שהכיר בצעירותו לא ראה עילוי כזה מימיו. בחזור משיבת מיר עצר בקלצק אצל הגר"א קוטלר זצ"ל אשר יראו ממנו כולם באשר היה תקיף מאד בלימוד והתוכח איתו ויכוח סוער בלימוד על פשט אם זה כתוב בתוס' או לא והיה זה כמה שעות עד שלבסוף הודה לו הגר"א קוטלר שזה כתוב בתוס' וביקש ממנו שישאר בקלצק וחצי שנה יקבל תמורה כוס חלב כל יום [שהיה אז נדיר], אבל הוא רצה לחזור לארץ וברגע האחרון הספיק לחזור לפני המלחמה.

ז. סיפר ר' אברהם כהן שהיה תלמיד של הגר"א, והיה הולך לאסוף כסף לצורך מסוים בניו יורק, וראש הישיבה היה מגיע לאותו מקום למטרה דומה לאסוף לצרכי הישיבה, ותמיד אנשי המקום היו מחכים לראש הישיבה החשוב שידבר בפניהם, בדרך כלל לא נפגשו הרב והתלמיד באשר היה לכל אחד זמנים אחרים, אבל פעם נפגשו באותה שבת ואמר לו התלמיד ודאי השבת אתם תדברו בין קבלת שבת למעריב ולא אני, אבל הפתעתו היתה גדולה שכאשר הגיע זמן הדרשה כיבד אותו ראש הישיבה לדבר במקומו אף שהוא היה תלמידו, ולא הסתפק בזה אלא כאשר בזמן השני שהיו אנשי המקום שומעים דרשה ממשולח שהיה זה כעשר דקות בסעודה שלישית עמד ראש הישיבה ודיבר בכל דרשתו במעלת התלמיד מהישיבה שדיבר אמש.

ח. קרבתו למרן החזו"א היתה גדולה ואף למד עמו בחברותא והיה מספר שמרן החזו"א דרכו בלימוד עם החברותא היה ללמוד לאט גמ' רש"י תוס' ופעמים שלא היה לו חשק ללימוד זה מחמת שרצה ללמוד יותר לעומק, [ומענין לציין כי לימים בעת לימודו עם נכדיו היה לומד באופן זה, וכפי הנראה שרצה ללמד שזה העיקר לדעת ללמוד טוב פשט]. עוד סיפר כי הרבה היו מדברים עם החזו"א בלימוד אבל לכולם היה הדיבור עם החזו"א דיבור עם ת"ח גדול אבל הוא היה מדבר בלימוד עם החזו"א, והסביר שכולם היו מדברים עם החזו"א במה שהם עסקו והוא היה מברר קודם היכן החזו"א אוהז

בלימודו והיה מדבר עמו בלימוד בענינים אלו. בסוף ימיו כאשר שהה בחתונה בבני ברק של נכדו הגיע הגר"ח קניבסקי לחתונה והסביר כי הגיע לאחל לו מז"ט היות וזכר מצעירותו כמה העריך דודו החזו"א את ראש הישיבה. בילדותו גרו סמוך לחזו"א וסיפר כי החזו"א לא היה אוכל בשר באף מקום חוץ מביתו לבד ממה שבשלה אמו, ואמר על אמו שהיתה צדקת גדולה שלא בנמצא. משפחתו סיפרה כי קיבל מהחזו"א מכתב ידידות שמסתמא לא קיבל איש מכתב כיו"ב ממרן החזו"א. סיפר הרב ציון נדב כי פעם נכנס לחזו"א לקבל עצה בקשר לחברותות שאל אותו החזו"א עם מי הנך לומד וכשאמר לו שלומד עם ר' אברהם חברותא משניות ענה לו החזו"א אם אתה לומד איתו אין לך מה לחפש עוד. פעם אמר להרב חזקיהו משקובסקי כי את ההנהגה איך לקבל בחורים לישיבה קיבל ממרן החזו"א ולכן לא אכפת לו בענין זה דיעה של אף אחד. סיפרו ר' נתן זוכובסקי ור' ישראל זינגר כי לפני שבאו ללמוד בישיבה נכנסו למרן החזו"א ואמר להם תדבקו בר' אברהם כי לו יש סברא ישרה והוא מהיחידים בדור שיש להם סברא ישרה. סיפר ר' צבי ברוידא כי מאור הפנים שהיתה לו לכל אחד זה ראה אצל החזו"א ורא"ז שהיה מקורב אליהם ולמד מהם.

ט. לאחד מנכדיו ששאלו אודות לימוד המוסר למי ששוקד על לימודו השיב כי ספר מסילת ישרים כל אחד צריך לדעת. עוד היה אומר כי לא טוב הדבר שבחורי ישיבה אינם יודעים תנ"ך ואילו היה אפשרות היה צריך לתקן לזה סדר קצר. היה רגיל פעמים הרבה שלא להשיב לתלמידיו על שאלות קשות אלא היה אומר שזה צ"ע וכונתו כנראה היתה ללמד כי עדיף להשאר בצ"ע מלדחוק דחוקים. ולאחד מנכדיו הצעירים ששאלו פעם אודות תוס' מוקשה בב"ק השיב שיש לדלג תוס' זה. (ראיתי שגער פעם בצעיר שרצה ליישב קושיא של התוס' ואמר לו "קושיות של התוס' הנך רוצה ליישב?")

י. לאחד מנכדיו ששאלו מה היתה גלות יותר גדולה בני ישראל במצרים או השואה, השיב, השואה.

יא. פעם בבואו להיכל הישיבה קודם תפילת הנץ בעוד שהיה ביהמ"ד ריק כמעט וראה חומש עם פרוש מסוים שרצה לעיין בו וכאשר פתח וראה כי הספר פרטי סגר את הספר ולא לקחו, ואף אחר דברי נכדו כי ניחא ליה לאיניש לא קיבל ולא עין בספר, זאת אע"פ שהיה הוא ראש הישיבה והספר היה שייך לאחד מבני הישיבה. (בנו הגרמ"מ השתמש בספר בלימוד עימי באומרו מסתמא אני הרה"י ומרשים לי)

יב. פעם אמר לנכדו ששאלו אודות אכילת הזיתים שקשים לשכחה, והשיב שאין לחוש כיום לזה ויכולים לאכול זיתים, והרחיב לבאר הדבר עם בניו שסובכו אותו אז, [ולא זכורים הדברים].

יג. ביוה"כ חל היארצייט של אמו והיה מקפיד ומשתדל בכל כוחו לגשת לעמוד בישיבה בתפילת מנחה של יוה"כ, (זכורני ששנה אחת כמדומני שנת תשנ"ד רצה לגשת לנעילה אף שהיה חלוש מאוד וקודם חזרת הש"צ אמר לו מרן הגרש"ז ר' אברהם עשה למענך אם לא למעננו...) ויש לציין שהיה מעודד את הנכדים לגשת לעמוד ביארצייט של חמיו הגר"י סרנא זצ"ל ודעתו היתה שיש ענין שיגשו צאצאים אפי' נינים.

יד. היה אומר שיש ראייה ברורה לזה שיש כמה וכמה דרכים בלימוד התורה כי כאשר לומדים את חכמי ספרד חושבים שמבינים וכאשר פותחים את חכמי אשכנז אומרים על ראייה שמוצאים בדבריהם ראייה מחודשת. וכן בבעה"מ ולמטה באור זרוע ראבי"ה מהרי"ל וזה מראה שאיבדנו את הביהמ"ד שלהם וצריך לדעת שיש עוד בתי מדרשות.

טו. בתקופה בה היה חילולי קברים ע"י ארכיאולוגים סמוך לגבעת מרדכי יצאו רבים מתלמידי הישיבה להפגין, ושנים מהבחורים הציתו את המבנה של הארכיאולוגים וגרמו לנזק רב, לאחר מכן נגשו מספר בחורים לראש הישיבה ושאלוהו האם עפ"י דין חיבים המציתים לשלם עבור הנזקים, והשיב שאנו במצב של מלחמה עם הארכיאולוגים ויש לזה הגדרה של מלחמה ובמלחמה מי שמזיק פטור שזה דרך המלחמה. ("במלחמה כמו במלחמה, שני הצדדים מפסידים"). דרך אגב באותו תקופה נעצרו שני בחורים מהישיבה על היותם מפגינים וכאשר סערה הישיבה מה לעשות עבורם אמר שאמנם צריך לעשות כל ההשתדלות בדבר אבל מאידך צריך להבין כי מי שהלך להפגין הלך על דעת זה למסור עצמו לצורך המצוה באופן שיוכל אח"כ לישב בביה"ס.

יו. היה מורה לבחורים להתגלח לפחות פעמיים בשבוע כדי שהשערה לא תגדל עד שיעור שיכול לקפלה לצרף שיטת הנוב"י דכה"ג אין בעיה בגילוח.

יח. בענין הנחת ספל לנט"י סמוך למיטה היה אומר שאין לחוש לזה היות ויש לסמוך בזה להא דכולה ביתא כד' אמות דמי.

יט. אחד מנכדיו ששאלהו על מה שכתוב דשולחן שאין אומרים עליו דברי תורה כאילו אוכל מזבחי מתים והעולם לא מקפידים על זה כ"כ, ואולי זה משום שעסוקים כל היום בלימוד והאוכל הוי רק הפסקה על דעת לחזור מיד ולכן מטעם זה חשוב שהשולחן על דברי תורה, והשיב אולי, והוסיף שפעם היו נוהגים לומר מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר לצאת ענין זה.

כ. היה אומר כי בשבת בסעודה מצד כבוד שבת היה צריך לישב עם כובע וחליפה, אמנם מצד עונג שבת יש לישב בלא זה, ולמעשה הוא עצמו היה יושב בלי כובע וחליפה.

כא. היה מקפיד מאד ליטול ידים לאשר יצר מכלי ולא לסמוך על שטיפת ידים במים, והקפיד על כך גם בסוף ימיו אף שהדבר עלה לו במאמצים מרובים.

כב. פעם כאשר חיכה למונית עם נכדו ובשעת ההזמנה אמרו שהמונית תבוא עוד שבע דקות, וכשחלפו שבע דקות והמונית לא הגיעה אמר שמותר לעצור מונית אחרת ואין לחוש להפסד המונית שתבוא אולי אחר כך.

כג. ברכת קדוש לבנה היתה חביבה לפניו למאד, וגם בסוף ימיו כאשר כל דבר קטן עלה אצלו בקשיים מרובים אמר פעם בקדוש לבנה את הברכה הראשונה מילה במילה כמונה מעות והיה מתבונן ומפסיק בין קטע לקטע. וכמו"כ תפילת נשמת כל חי בשבת היה אומר מילה במילה ובהשתפכות הנפש דקות ארוכות באופן שהיה מעורר את העומדים סמוך לו.

כד. בסוף ימיו אחד הנכדים שאל אותו בשליחות בחורים שאלה זו, בייחס לבחורים שהלכו במוצש"ק [מטעם "זכרון מנחם"] לשמח ילדים חולים [במחלה הידועה רח"ל] בבית החולים הדסה, האם יציאה זו מהיכל הישיבה החוצה מזיקה או לא, בפרט שיציאה זו במוצ"ש היתה בזמן שבחורים בין כה לא לומדים כ"כ, ולאחר מחשבה אמר שלא טוב ללכת ולא פירט טעם בזה.

כה. הקפיד מאד על ראש ישיבה אחד שהורה דיש לקרוא בגבעת מרדכי את המגילה ב"ד.

כו. לא הקפיד על המנהג מצואת ר"י החסיד שלא להתגלח או להסתפר בר"ח.

כז. בחורים מהישיבה שאלוהו על ענין חפצים שנשארו בישיבה בחדר לאחר חתונתם וכיו"ב, ואמר שאפשר לקחת חפצים אלו שזה הפקר גמור.

כח. בתקופה מסויימת בישיבה כאשר רצו הנהלת הישיבה להשתמש בשיטה חדשה ליבוש ידיים אחר נטילת ידיים ובמקום מגבות להשתמש במכשיר יבוש המייבש את הידיים, לא הסכים לדבר כי אמר שיש בזה ביטול תורה היות ולוקח זמן שעומדים ליד המכשיר עד שהידיים מתייבשות.

כט. בחור בן 17 שניגש פעם לספר לו כי עשה סיום על ששה סדרי משנה אמר לו בגילך למדתי שש פעמים את ששה סדרי משנה, ולכן אני יכול לומר לך מהנסיון שחייבים לחזור ואם לא חוזרים שוכחים, ובמקרים אחרים היה אומר הרבה שלימוד המשניות מפתח מאד את השכל ללימוד.

ל. לאחד מנכדיו ששאלו אם מותר להיכנס למטבח לקחת אוכל ללא רשות האחראים או שהיא גזילה, השיב כי אינו רוצה לענות על שאלה זו, ואף לאחר הפצרות מרובות לא היה מעונין להשיב בזה.

לא. היה לו קורת רוח מרובה לאחר הבדלה כאשר הנכדים שלמדו בישיבה היו נשארים לשיר זמירות של מוצ"ש המבדיל בין קודש לחול ועוד נגונים אחרים והיה משתתף בזה.

לב. פעם הקפיד מאד על אחד מנכדיו שניגש לעמוד ואמר במנחה שב"ק "שבתות" קדשך במקום שבת קדשך ואמר שאין לשנות המנהג. עוד היה אומר משיב הרוח ומוריד "הגשם", בסגול תחת הג'. בקדיש היה אומר "יתגדל" בפתח תחת הדלת. לא היה מקפיד אף ביום חול על אמירת הרחמן בברהמ"ז. לא היה נשאר בליל יוה"כ לשיר היחוד. היה מתפלל מוסף של ר"ה ללא מחזור עפ"י זכרונו. היה מקצר בסעודה בליל שבועות כדי שילכו ללמוד. היה הולך לכותל לתפילת ותיקין בשבועות בבוקר. בר"ה האחרון כאשר אחד הבחורים שאלו אודות טעות שהיתה לו שהוסיף של שבת בר"ה שחל בחול, ואחד מנכדיו אמר לו תוך כדי הדברים שודאי יותר בעיה להחסיר בתפילה כגון בר"ה שחל בשבת ולא הזכיר של שבת מאשר להזכיר, ואמר שמסברא יש לומר להיפך דיותר בעיה בהוספה מחסרון. פעם אמר לאחד ששאלו אם זמן ק"ש של מג"א

וגר"א נקרא ספק דאורייתא, והשיב שלא והאריך לבאר זה. בקריאת התורה של פרשת זכור היה אומר כי יש ענין בהטעמת העין שלא ישמע כאלף אבל מה שעושים העולם חית כמנהג בני ספרד זה אין ענין כיון שקריאת העין כאלף היא אינה מדוקדקת אבל החית יש בזה שני מנהגים. פעם אמר לבנו כי כל פעם שאומר קריאת שמע יש לו מחשבה חדשה באופן שכל קריאת שמע היתה אחרת אצלו. היה אומר כי כתוב ממעמקים קראתיך וזה המושג "יורד" לפני התיבה כי היו עושים מקומו של החזן נמוך יותר מהקהל מטעם זה, והיה אומר שכדי "לעלות" לתורה צריך להיות "יורד" לפני התיבה. פעם לאחר התפילה ניגש לבנו שהיה חזן והעיר לו כי צריך לשמוע על החזן שהוא מכוון בתפילה ומרגיש מה שהוא אומר.

לג. בבחירות האחרונות לחייו כל בחור שניגש אליו לשואלו אם לצאת לעבוד לסייע למערכת הבחירות השיב בחיוב, לבד מבחורים בשנתם הראשונה בישיבה, אמנם לא הורה להכריז בפומבי ולסגור את ביהמ"ד והיה יושב בביהמ"ד אע"פ שהיו יושבים שם הרבה ולא היה מורה למי שלא שואלו ללכת לעבוד. כאשר שאלו אותו בני עדות המזרח אם כדאי לבחור למרביצי, השיב שודאי זה יוריד קולות לרשימת ג' ומצד זה חבל, אבל שווה הדבר שידעו שיש ספרדים שלא הולכים עם ש"ס. וכשבחורים ספרדים שהוריהם בחרו ש"ס שאלוהו מה לבחור, השיב בלי היסוס לבחור לרשימת יהדות התורה.

לד. לאחד מנכדיו ששאלו פעם אודות תפילת יוה"כ קטן שאמר שלוש פעמים אם חשיב הדבר כקבלת נדר, השיב שבתפילה לא אומרים שלוש פעמים נחשב כקבלת נדר.

לה. סיפר אחד התלמידים הותיקים כי בשיעור יומי שהיה מוסר היה לעתים קרובות אומר על קושיא ששאלו אותו, אתה צודק זה טעות.

לו. תמיד היה אוהב לספר על כך שנסע פעם ברכבת לחיפה ולידו ישב אדם שגר בתל אביב, ושאל אותו ראש הישיבה איך הוא יכול כל יום ליסוע ולבזבז זמן כה רב, וענה לו האיש אין זה בזבז "אני חושב".

לז. פעם כאשר שאל בשלום אדם מסויים שאלוהו מפני מה שואל בשלומי, והשיב שמצינו בתורה שיוסף בבית האסורים שאל את שר האופים ושר המשקים מדוע פניכם רעים היום, ולכא' היו אלו מצריים ולא הכיר אותם ולמה שאל אותם שאלה זו, אלא רואים מכאן שאנשים שנמצאים בסביבת מישוה צריכים לשאול בשלומי.

לח. כשאר אחת מבעלות התשובה שהתקרבו על ידי באה ושאלתה בפיה כיצד אפשר לעבור בפורים משגרה ולשמוח, ענה על כך לי יש בעיה אחרת אני שמח בלבי כל השנה וקשה עלי להוסיף שמחה על מה שכבר יש לי.

לט. היתה תקופה קצרה שהיה אוסף כסף לישיבה והפסיק לאחר זמן קצר היות ומחמת חביבותו לבריות לא היה אוסף כסף אלא משוחח עם האנשים.

מ. היה נערך מאד אצל מרן הגרי"ז והיה משומעי החבורה המצומצמת בביתו, ומרן הגרי"ז שלח להזמינו באופן אישי לחתונת אחד מבניו, היה מספר כי הוא היה השואל

הקבוע בחבורת הגרי"ז אבל בנו של הגרי"ז [הגר"ד] הוסיף לספר כי מנהגו של הגרי"ז היה שבחבורות לא היה אוהב לחזור על דברים ממה שכבר נדפס והיה אומר דברים אחרים, אמנם בני החבורה רצו לשמוע איך הגרי"ז אומר את הדברים הידועים כבר וגם רצו לדבר עמו על זה, וראש הישיבה בחריפותו היה יודע לשאול את מרן הגרי"ז בחבורה באופן שהיה מוכרח לחזור ולומר דברים שכבר הודפסו. סיפר אחד מתלמידי הגרמ"ש שפירא שכאשר אמר למו"ר וורט של ראש הישיבה על זבחים מאד התפעל וסיפר כי מרן הגרי"ז היה משבח את ראש הישיבה.

מא. פעם אמר כתוב ישמח לב "מבקשי" ה' ולא כתוב "גאוני", וכן לא כתוב "מוצאי" אלא מבקשי שזהו הדבר החשוב ביותר הביקוש והעמל.

מב. הגרמ"צ ברלין סיפר ששמע ממרן הגרא"מ שך שלאחר אסיפה אמר הרבה דברו אבל כמו למדן מופלג דיבר אחד, ופעם אחרת אמר כל היושבים יחד אינו מגיעים אל ראש הישיבה. תמיד הרב שך היה מציין לפני ראש הישיבה ובניו כי הוא חייב לו הכרת הטוב באשר בזכותו הגיע לישיבת פוניב'ז כיון שהיה מלמד בישיבת הישוב והסתפק כאשר הרב כהנמן הציע לו ללמד בפוניב'ז אם לעבור, ופגש את ראש הישיבה והציע לו את ספקותיו, וראש הישיבה שהיה מקורב מאד אצל החזו"א ייעץ לו לילך אצל החזו"א ומה שיאמר יעשה וכך הוה.

מג. ענותנותו היתה כה גדולה עד כי מעולם לא שמעו ממנו בני המשפחה שיאמר על אחד מאלפי בוגרי הישיבה הוא "תלמיד שלי" ואפי' על המקורבים הגדולים ביותר לא היה מתבטא כן אלא היה אומר הוא למד בישיבה. פעם לעת זקנותו כיבדו אותו באחד מהבתי כנסיות בגליליה ואף שהיה כיבוד שלא לפי ערכו לא היה ניכר עליו כלום וגלל בטבעיות ובלא היסוס. היה מכבד בצורה יוצאת דופן את ידידו הגרש"ז ברוידא אף שהתמנו יחד באותה תקופה לראשי ישיבה וכאשר היה נשאל פעמים מה ילמדו זמן הבא וכדו' היה אומר צריך לשאול את הרב ברוידא, וכן בתקופה מסויימת כשעמד לרשותו רכב [מטעם מת"ן] והיו נוסעים לישיבות מועצת גדולי התורה הוא והגרש"ז ברוידא היה מכבד את הרב ברוידא לישיב מקדימה והיה פותח לפניו את הדלת ורק אח"כ היה נכנס מאחורה ומתיישב. כל סידורי הקדושין בישיבה שהתקיימו בירושלים בטבעיות היה מסדר הגרש"ז ברוידא וכאשר פנו אליו היה שואל האם כבר פנית להרב ברוידא. מעשה שהיה בישיבה אודות בחור שהיה כהן והיה מצעירי הישיבה ופעם בעת עלותו לדוכן לברכת כהנים לקח מראש הישיבה את טליתו מאחוריו- מעשה שלא ייעשה ובפרט שהיה זה בלא רשות וגם בצורה מאד לא עדינה, ראש הישיבה לא אמר מילה לאותו בחור, [אותו בחור ננזף קשות אח"כ ע"י תלמידי הישיבה]. פעם כאשר עמדו בחופה העיר לאחד מבניו שהסתכל על הברכות מי מקבלם, שלא צריך להסתכל על זה כי דבר זה מקלקל את האדם. וכאשר שאלו בנו איך אדם יכול לחנך עצמו לענוה השיב כי שאל דבר זה את החזו"א ואמר לו שלא שייך לעבוד על זה אלא על ידי ריבוי תורה ויראת שמים. פעם כאשר אחד ממקורביו דיבר עמו על המספר הגדול של הבחורים שנכנסים לשיעורו, השיב שלפעמים זה קורה שיש שם לאדם ולכן כולם באים. כמו"כ סיפרו בני המשפחה כי קיבל מכתב מהגרא"י פינקל בעוד שהיה בן עשרים מכתב כזה שאפי' אחד מגדולי הדור היה מתגאה בזה בעוד שידוע שהיה הגרא"י פינקל מקפיד ומדקדק מאד בדבריו, ואעפ"כ מעולם לא הראה מכתב זה לאדם ובמקרה מצאו את זה באחד המגירות. גם מכתב ידידות מהחזו"א לחתונתו שמסתבר

שאין בנמצא מכתב כזה, לא הראה לאדם. סיפרו כי כאשר היה מעונין ללמוד עם אחד הבחורים היה יכול לבקש בעצמו מהבחור ללמוד איתו.

מד. אחת השכנות שגרה סמוך לישיבה בגאולה סיפרה כי בלומדו בהיותו בחור בישיבת חברון בגאולה היה מנהגו להסתובב פעמיים בשבוע שני וחמישי כל הלילה הלך ושוב ולשנן בעל פה מה שלמד.

מה. כמה וכמה אנשים שמעו מפיו שאמר על עצמו בענותנותו מתמיד גדול לא היתי אבל פחות משבע שעות רצוף של לימוד לא היה שייך, והגאון ר' מיכל יהודה לפקוביץ סיפר כי הוא עצמו היה לומד עמו בחברותא אחר תפילת הנץ בערך מספר שעות אלו ברציפות.

מו. על שקיעותו הרבה בלימוד יעיד המעשה הבא, ידוע לכל היה רגישותו הגדולה לחום ולא היה סובל אף פעם מקור ובימות החורף הקרים ביותר היה יוצא מביתו לתפילת ותיקין בלא סודר והולך לאיטו, והנה באחד מימי הקיץ הלוהטים ביותר נכבו המזגנים בביהמ"ד ורוב בחורי הישיבה יצאו החוצה מבית המדרש כי החום היה בלתי נסבל, חלקם של הבחורים עמדו כי לא היו מסוגלים לישב במקומם, וכשהסתכלו על ראש הישיבה נדהמו שישב עם הפראק ולא הוציא אפי' את ראשו מהספר לרגע קט, היה זה בצירוף קושי אחר שבתקופה זו היו לו כאבים עצומים מפצעי לחץ ברגל והיה במסירות מגיע לישיבה מדי יום ביומו.

מז. היה קשור גם למרן הגרא"ז מלצר ולמד עמו יחד ירושלמי זרעים, והגרא"מ שך היה אומר שהיכרות עמו התחילה בבית הגרא"ז, וסיפר הרב בן מנחם כי ברשותו ירושלמי של מרן הגרא"ז מלצר ובו רשום על גליון הירושלמי בזרעים בכת"י כמה הערות ממנו כשהיה בגיל 17 שנה. היה מספר כי אביו ר' יעקב היה מכריח אותו בצעירותו ממש פעם בשבוע שילך להגרא"ז מלצר לדבר עמו בלימוד ופעם אמר לאביו שאין לו מה לומר ואעפ"כ בעקשנותו לא ויתר אביו והכריח אותו לעלות ושאל אותו אביו בכל זאת מה תאמר לו, ענה לו ראש הישיבה שהערה קטנה יש לו, וכך עלה בעוד אביו מחכה לו למטה שעה ארוכה עד שבסוף ירד חזרה, ורא"ז סיפר שכמו הפעם הזאת לא נהנה כל כך אף פעם. וסיפר הרב שורין כי הגרא"ז מלצר היה אומר עליו כי הוא ראש של ישרות.

מח. סיפר הרב חזקיהו משקובסקי [בשם משה חיים קרלנשטיין] פעם סיפר לו אביו של ראש הישיבה כי היה אצל מרן רא"ז מלצר ואמר לו אני לא יודע מה קרה כל שבת ר' אברהם מגיע והשבת לא הגיע, אביו רץ אליו וסיפר לו כי רא"ז שאל אודותיו היה זה בזמן שהיה כבן 14, ענה לו הבן דוקא יש לי תורה מצוינת להגיד אלא שאיני חש בטוב, לאחר מיכן אמר רא"ז לאביו אתה כמו אבא של פעם ואני יסביר לך מה זה אבא של פעם כאשר אני למדתי בוולאזין היה בחור נוסף עמי שהוריו התגוררו סמוך אלינו ואביו לא ידע קרוא וכתוב וכל מכתב שהיה מקבל מבנו היה בא לאבי שיקריא לו את הכתוב, באחד המכתבים היה כתוב שרא"ז יורד לחיין, כאשר אביו של רא"ז קרא זה התחיל לבכות ואמר לא רק שבני אינו לומד אלא אף יורד הוא לחייו של השני אין לי ברירה אלא ליסוע מיד לוואלוזין ועל אף שאשתו שכנעה אותו כי היא צריכה אותו קם ונסע לישיבה, כאשר הגיע לישיבה נכנס לביתו של הנצי"ב והתחיל לבכות בעודו

מראה לו את המכתב, הנצי"ב התחיל לצחוק ואמר שרא"ז עזר לאותו בחור השני ללמוד כל היום והיה לומד עמו חברותא [וזה היתה כונתו שיורד לחייו שאינו מניח לו מללמוד], כאשר האב נרגע אמר לנצי"ב כעת מיד אני חוזר, אמר לו הנצי"ב בא לכהפ"ח לראות את בנך אם כבר הגעת עד הלום, אמר לו האב לא עד כאן אשתי אמרה לי שהיא צריכה אותי בבית וחזר מיד ע"כ המעשה שסיפר הרא"ז מלצר לאביו של ראש הישיבה ואמר לו אתה כמו אבא של פעם.

מט. כאשר היה בוחן לישיבה בחורים דרכו היתה לתת לבחור לקרוא קטע מסוים של גמ' רש"י ותוס' והיה אומר כי אף פעם לא היו שתיים שקראו בצורה שווה את אותו גמ'. (היה גם שואל לגיל הבחור ואחר שהיה נענה במספר עגול היה שואל לתאריך המדויק לבחון אם הוסיף או פחת)

נ. סיפר הגר"ח קריזוירט כי בפעם הראשונה שעלה לארץ ישראל נכנס לשאול את הגרא"ז מלצר קושיא חמורה וכבר היה בפיו תירוץ מוכן אבל בכל זאת רצה לשאול אותו, וראש הישיבה היה שם וענה לו על אתר את התירוץ שרצה לומר, והוסיף שכמעט בכל המקומות שהיה רוצה לומר דבר מה הוא כבר אמר. עוד אמר כי דבר שהיה עובד עליו כמה שעות הוא היה מגיע לזה מיד.

נא. ליל שלישי שהוא לילה לפני השיעור כללי היה נמנע מללכת לחתונות ובכלל לצאת מהבית, והיה כ"כ מאומץ במחשבתו בלימוד עד שלעתים קרובות היה מבקש מבנו להרטיב לו מטפחת ולסחוט ולנער אותה כדי לשים על מצחו.

נב. מעשה היה ובחור שרצה להתקבל לישיבה וביקש מבנו של ראש הישיבה שישפיע עבורו לראש הישיבה אבל לא הועילו כל הדיבורים וראש הישיבה עמד שלא להכניס אותו הבחור, עד שבא אדם אחר לדבר עבור אותו בחור ואז קבלו ראש הישיבה, וכאשר שאל בנו לפשר הדבר למה כשאני בקשתי לא הועיל ואילו בקשת האחר הועילה, ענה לו כי כתוב אצל יוסף ולא יכול יוסף להתאפק בהתחננם אליו, ברגע שהרגשתי שזה מגיע לתחנונים לא יכולתי להתאפק.

נג. לא היה לו ענין לומר כל מה שחושב בשיעור בלימוד ולא היה מונע בחורים להתווכח בשעת השיעור [דבר שלא מצוי בראשי ישיבות] ואף שפעמים לא היה מספיק לומר אלא מעט בכל זאת היה מרוצה מאד כי עיקר כוונתו היתה לחדד את הבחורים וללמדם איך לחשוב וללמוד ולא שילמדו את תורתו, וכששאלה אותו הרבנית אחר השיעור איך היה, היה אומר כשהיה מרוצה, היה אש. ובשיעורו האחרון שמסר בישיבה לא הספיק לומר אלא שאלה אחת ותשובה וככבר כל הביהמ"ד היה כמרקחה עד לסוף השיעור כשהוא עמוד ומתוכח והיה מרוצה אח"כ מאד מאותו שיעור. (השיעור האחרון היה בקידושין ריש פ' האומר ודיבר על מה מקדש לאחר ל' וחוזר בו ובעינן לדין אתי דיבור ומבטל דיבור ודן במה שלכאו' נראה דצריכים את הדעת של המקדש אף אחר מעשה הקידושין) כעין זה סיפר אחד כי בשיעור היומי שהיה מוסר בתחילת דרכו בישיבה פעם כתב אחד הבחורים את השיעור וראש הישיבה לא בלבד שלא נהנה מהדבר אף אמר לאותו בחור כי יסגור את המחברת כי אין טעם בכתיבה אלא כל פעם צריך ללמוד מחדש. וסיפר הגרב"ש סלמון כי נתן תמיד הרגשה שלומד

יחד עם הבחורים ולא מכין את השיעור וכך הדברים היו נקלטים עד שזוכר אני סברות שאמר לפני 43 שנים.

נד. היה אומר כי במחלוקת קורח ועדתו טענתם היתה שנכון הדבר כי צריך מנהיגים אבל אחרי שקיבלו את התורה לכל אחד יש זכות בעצמו וזה אמר קרח כי כל העדה כולם קדושים ומדוע תתנשא, ותשובת משה היתה כי גם בזמן זה שכולם יודעים צריך מנהיג.

נה. לשונו היתה נקיה ביותר ומעולם לא שמעו ממנו כינויים של חילוני חפשי משוגע וכדו' ופעם כאשר מאד התרגז על מישהו ושאלוהו למה אמר כי הוא משו... ולא רצה לסיים ולומר משוגע, כשאר משהו דבר בפניו על בחור צעק עליו ואמר לו כי צריך ללמד זכות. עוד ספרו כי מעולם לא שמעו ממנו ביטוי של חבל שעשיתי או אמרתי כי מעשיו תמיד היו בדקדוק ולא היה עושה דבר בלי מחשבה. אחד מבחורי הישיבה שהיה ממנהלי המחלוקת בישיבה מציגם של ראשי הישיבה סיפר כי בתקופות הכי קשות הוא יכול להעיד כי על אף השעות הרבות שישבו יחד בנושאי הישיבה, מעולם לא שמע ממנו מילה רעה על אדם.

נו. פעם שאל הגרא"מ שך על מה שכתוב "שר וגדול" למה מקדימים את השר קודם הגדול, ויישב כי השררה גורמת גדלות, וראש הישיבה אמר כי יש לפרש באופן נוסף כי לפעמים יש אדם גדול ועד שהוא שר לא יודעים שהוא גדול.

נז. פעם בחור שניגש אליו בשעת חצות הלילה בביהמ"ד והביע בפניו התפעלות על ביהמ"ד המלא באותה שעה בבחורים שלומדים הופתע כי ראש הישיבה לא התפעל מכך וכששאלו להבין למה אינו מתפעל ענה לו ראש הישיבה כי מחר בבוקר יקומו כל אלה בתשע. בכלל לא היה אוהז מלשנות סדרי בראשית וללמוד מאוחר מדי בלילות ולקום בשעות מאוחרות והיה משבח מאד את הקמים בשעות נץ ובתקופה מסויימת דרש מנכדיו לקום נץ. בשמחות בית השואבה בישיבה שהיה מתחיל בשעה מאוחרת בלילה לא היתה דעתו נוחה מזה ופעם אף התרה מראש כי אם זה יתחיל בשעה מאוחרת לא יבוא.

נח. פעם שאל למה בכל החלומות של יוסף היה צריך לספר שיהיה מלך, אלא שלפני הדרך של שפלות אם יודע שהוא מלך זה אחרת, וגם בחורי ישיבה אם יודעים את המעמד שלהם כל העבודה נראית אחרת.

נט. המסירות שלו לדברי תורה היתה כבר בצעירותו, כאשר גלה למקום תורה ללמוד בישיבת מיר בגיל 18 תכנן ללכת מיד כאשר הגיע לקרובים שלו ושכר לצורך זה עגלון שיקח אותו אותו העגלון שהיה עיף הראה לו מרחוק את האורות של העיריה ואמר לו תירד פה ותילך, היה זה באמצע הלילה וירד שלג, ובנוסף לזה סיפר כי התנפלו עליו כמאה כלבים גדולים ואם היה הולך פסיעה אחת גדולה לא היה נשאר ממנו כלום, וכך הלך עקב בצד אגודל עד שהגיע לעיריה.

ס. פעם סיפר כי היה תקופה בה למד עם בחור פליט מהשואה שהיה עילוי נורא אבל כשהיו מדברים על השקפת עולם היה נורא לשמוע אותו, וכאשר נכנס לחזו"א וסיפר

לו את זה, נאנח החזו"א ואמר עם אנשים כאלה אסור להתעסק, וסיפר כי אחרי זה חשב על מה שאומרים בתפילת י"ח את כל גבורות הקב"ה ואפי' לאחר כל זה אומרים אנו קדוש לומר שאיננו מבינים כלל בהנהגתו.

סא. כיבד כל אחד ואחד באשר הוא ולא התנשא אף פעם על אחר, ההתייחסות שלו אפי' לילדים קטנים שראה ברחוב היתה עד כדי כך שכאשר אחד הילדים ראה בעיתון שנפטר ראש הישיבה התחיל לבכות ואמר החבר שלי נפטר. ילד דתי שהיה גר באזור גבעת מרדכי היה מסתובב לעתים קרובות בישיבה ומבקש מבחורים שילמדו איתו, כאשר הגיע ביום הלוייה ושאל מה זאת השיבו לו שראש הישיבה נפטר, ואז סיפר שפעם רצה ללמוד עם בחור את החומר לבית הספר והלך לבית הכנסת חניכי הישיבות בגבעה וניגש לבקש מראש הישיבה שילמד איתו וכך ישב ראש הישיבה ולמד איתו את החומר. מעשה והלך עם אברך בדרך לישיבה וראו שני ילדים אמר ראש הישיבה ילדים אלו אינם מילדי השכונה סיפור זה הוכיח באיזה אופן הכיר היטב ועקב אחר ילדי השכונה הרבים.

סב. סיפרו כמה אנשים שלכל הגדולים היה מסכת מסויימת שהיו קשורים אליה במיוחד וסיפרו כי אצלו היתה זו מסכת יבמות, ובהקשר לכך אמרו בשם הגר"ש רוזובסקי כי התבטא באופן כזה שאינו מפחד מאף ראש ישיבה חוץ מהגר"א פרבשטיין במסכת יבמות.

סג. אהבתו לתלמידים היתה כה גדולה עד כי לפעמים הרגישו הבנים קצת קנאה שתמיד הבחורים היו קודמים בכל דבר לבנים. והרגשת הבנים היתה מתאימה למה שסיפר אחד מילדיו שראש הישיבה אמר לו כי בשיטה אף פעם לא היה אומר לילד שהוא לומד טוב, וכשרצו בניו לשמוע מה הוא חושב עליהם היו יכולים לשמוע מהרבנית. פעם הלך לביתו של ראש ישיבה צעיר ממנו בארבעים שנים לבקש ממנו לקבל לישיבה תלמיד מסויים בישיבת חברון שרצה לעבור לישיבתו של אותו ראש ישיבה. הגר"ש אויערבך סיפר בשם בחור שסיפר לו שתמיד היו לו בעיות לאחר שעזב את הישיבה, וכאשר התלונן לראש הישיבה שאם היו עוזרים לו קצת הוא היה נראה אחרת, ענה לו ראש הישיבה אם הית יודע כמה עושים ומוסרים בשבילך לא הית אומר שלא דואגים לך. בחור בשיעור א' מהישיבה בא פעם לשאול אותו שאלה על האבני מילואים אמר לו ראש הישיבה תאמר שוב את השאלה וכששאל שוב ענה לו אני רואה שאתה עדיין לא יודע ללמוד אבני מילואים אז אחה"צ תבוא ונלמד יחד את האבני מילואים עד שממילא לא תהיה קשה הקושיא. סיפר בחור בישיבה כי היה בקביעות מסדר דרכו כל מיני דברים עבור תלמיד אחד יתום בישיבה והתרה באותו בחור שלא לספר זה לאף אחד ועד היום אותו בחור לא יודע כמה ראש הישיבה עשה עבורו. סיפר אחד הבחורים כי בהיותו בחור צעיר בשיעור ב' בישיבה פעם ישב בשיעור הכללי והיתה לו קושיא והתבייש לשאול באמצע השיעור את ראש הישיבה אז שאל את אחד הבחורים המבוגרים שישב לידו והתחילו ויכוחים באזור, לאחר מכן בסדר שני קרא לו ראש הישיבה ואמר לו ראיתי שהנך מדבר באמצע השיעור דע שבשיעור צריך להקשיב וכשהסביר לראש הישיבה את הדבר שדיבר בענין השיעור אודות והתבייש בהיותו בחור צעיר לשאול, ענה לו ראש הישיבה כי בחור צעיר אינו צריך להתבייש ומשיעור הבא ואילך ברצוני שתעמוד לצידי בארון הקודש וכל שאלה שיש לך תשאל אותי ואני אענה לך, וכך היה מאז עמד אותו בחור סמוך אליו במשך שנים עד חתונתו

והיה מדבר עמו בלימוד תוך השיעור. בחור שנבחן בקרן יד אבי הישוב שהיה אחד מהבוחנים שם אמר לו לפי תומו פעם בביהמ"ד כי את אחד התשלומים שאחרים קבלו הוא לא קיבל, מיד קם ראש הישיבה באמצע ויצא החוצה לטלפון ציבורי וחיכה כמה דקות עד שיענו לו וסידר את הענין. אברך שבא ללויה אמר שהתאכזב כי תמיד חשב שהוא מהמקורבים הגדולים לראש הישיבה אך התברר לו מכל צד שכולם מספרים על הקירבה הגדולה אליו. בתקופת גאולה היה בחור בישיבה שלא היה מדבר עם אף אחד וגם ברחוב לא היה מסתכל לאף צד והיה שקוע עם עצמו באופן שלא היה שייך לדבר עמו, היחיד שהיה מוצא דרך כסדר לדבר עמו היה ראש הישיבה.

סד. ביתו היה ביתו של ואת הנפש אשר עשו בחרן כאשר היו מקרבים ראש הישיבה והרבנית שתבדלט"א הרבה בעלי תשובה ומשפחות שלימות של תורה הוקמו בעשר אצבעותיהם. גר צדק אחד סיפר שהיחיד שהיה פתוח אליו היה זה ראש הישיבה ופעם בהיותו בחור אמר לו שישע לאמריקא לצורך איזה שידוך ונתן לו כרטיס טיסה והוסיף אח"כ אני ואשתי ניסע אח"כ לחתונתך וכך היה ונסעו לשם לחתונתו. בעלת תשובה סיפרה לו פעם על חברה שלה שיצרה קשר עם אדם כבן 60 נוכל, הלך ראש הישיבה למפקד המשטרה בירושלים שיעשה משהו עבור זה, ענה לו המפקד שבלי תלונה אי אפשר לעשות דבר, לחץ אותו ראש הישיבה שיחפש אם יש לאותו אדם עבר פלילי, גם זה לא הועיל אחר שחיפש הלה ולא מצא, גם אז לא התייאש ראש הישיבה והפך את העולם עד שמצא בתיק שלו בחו"ל שהוא נוכל ממש וכך הציל את אותה בחורה. פעם הזמין בחורים בעלי תשובה לשבת וכשבאו הבחורים בע"ש לשכונה וחפשו את ביתו שאלו אנשים והבינו מיד כי מדובר בראש הישיבה, כאשר באו והתישבו ראה עליהם ראש הישיבה כי מפחדים הם ולא במצב נח, וכאשר שאל אותם למה השיבו כי לא ידעו שהוא ראש הישיבה, אמר להם ראש הישיבה חבל שאמרו לכם כך אבדנו אפשרות לקשר של ידידות של ריעות.

סה. היו אנשים שנתפסו לבית הסוהר וכולם התחמקו מללכת אליהם והוא היה דואג להם כל הזמן.

סו. בתקופה מוקדמת כאשר העישון היה נפוץ והיו דעות בפוסקים בענין העישון ביו"ט הוא אמר שהוא חושש לדעות שאסור לעשן ביו"ט וכאשר ביקש ממנו אחד מהגדולים ביו"ט סיגריה אמר לו אני חושש לדעות אם הינך מעונין תעלה ותקח לבד, עוד חשש משום מוקצה לגעת בזה. ואמר כי החזו"א הקפיד מאד שלא יעשנו ביו"ט ופעם בחור שבא לדבר איתו בלימוד בליל שבועות עם סיגריה אמר לו שהוא לא מדבר עם מי שמעשן ביו"ט.

סח. פעם אמר כי למדן נקרא מי שיכול לשקול במאזני השכל על סברא אם היא ישרה או לא, ואם מרגילים אדם להבין דבר שאינו מובן הורסים בכך את למדנותו.

סט. הגר"נ זוכובסקי סיפר זכרונות כי למדו איתו שבת עד הלכה למעשה והיה אומר המון דברים בשם החזו"א, והיה מלמד במיוחד איך להגיע לבד לדברים, והיה מחדיר הלכה לא רק בהל' שבת, ובר"ה היה קביעות באוצה"ס של הישיבה שהתאספו הרבה בחורים והיו מדברים בהל' ר"ה, וא"א לתאר איך שהחדיר.

ע. סיפר הגרב"ש סלמון כי שמע שבהיותו בן 13 בא לירושלים ולא היה לו ברור אז לאן ילך ללמוד ובא לאחד מראשי הישיבות ולא כל כך קבלו בחמימות, וכאשר הלך לגר"י סרנא וקיבל אותו בחמימות השפיע עליו הדבר שיבוא ללמוד בישיבת חברון. עוד המשיל הגרב"ש סלמון את ראש הישיבה כי יש אדם שלא יודע לסייד את הכתם עצמו אז מסייד את כל הבית וממילא גם הכתם מתנקה אבל יש אחד שידע בדיוק איך להגיע לכתם ולסיים מיד את הכתם וכך היה הוא בלימודו.

עא. פעם שני אנשים שאינם בני תורה נכנסו לישיבה וחיפשו שו"ע, בהבחנתו הגדולה אמר ראש הישיבה שמסתבר ששמעו שמועה לא טובה ממקום רחוק והם רוצים לידע את הדין, וכך הוה. פעם בחור חלש שרצה להבחן בישיבה הכינו אותו הרבה בשביל שיצליח במבחן, לאחר מיכן אמר ראש הישיבה בלי לדעת הוא יודע את מה שלימדו אותו.

עב. סיפר הגר"ח קמיל כי נבחן אצלו בשנת תש"ח בזמן שהיה פגזים ולמד חצי שנה בישיבת חברון שמענו את ר' יחזקאל על נדרים ואת ר' אהרן לא הבנו כלום וכן את ר' משה, וידענו שמדובר בגדולים כמלאכים ואמרו לנו המבוגרים עוד תבינו, ואז נכנסנו בראשונה לראש הישיבה היה אז אברך צעיר והבנו כל מילה ולימד את כל הסוגיא מחדש, ישבנו ואמרנו אחד לשני אנו מבינים, וזאת הדמות שבתה את לב כולנו ולא זזנו מהכיוון הזה, ונתן היה לנו להרגיש כי כמו ר' אברהם נוכל להיות, ובלי ספק שהוא זה שעיצב לא רק את האלפי מגידי שיעורים אלא את כל הישיבה.

עג. מספר ר"מ שמואלביץ שהיה מהעורכים הראשים באינצקלופדיה תלמודית בזמן עוסקם בערך יהרג ואל יעבור למדו את הגמ' אח"כ את הראשונים, והמשקל אצלו בהבאת הדברים לא היה דוקא לפי השיעור והתקופה של הספר אלא גם לפי שיעור הסברא ואפי' בספרים קדומים היה הולך לפעמים לפי הסברא. עוד סיפר בנו כי לא היה מחפש אף פעם בעבודתו באינצקלופדיה בשינוי נוסחאות אלא אם היה רואה לשון שאינה ברורה אז היה מחפש נוסחא אחרת

עד. בצעירותו אביו ר' יעקב שכר לו מלמד את הרב לפוביץ שילמד איתו, והיה אותו מלמד אומר עליו כי הוא רמ"מ אפשטיין השני.

עה. כולם היו יודעים על מה הוא היה הולך לבחון ובדרך כלל היה בוחן על קדושין נ"ט ועל התוס' בב"ב קכ"ג ע"ב ד"ה היתה מוחכרת, והיה דרכו לומר לבחורים קודם הבחינה להתכונן, והיה מסתכל על רמת הבחור לפי איך שקורא. ומסביר.

עו. פעם כאשר דיבר בקשר לרודף שיש לו מניעה שלא יכול עכשיו להרוג אם מותר להרוג אותו, אמר ששכב בבית החולים ליד מחבל פצוע וקשור ויכול להיות שהיה מותר לו להרוג אותו.

עז. היה הראשון שהתחיל למסור שיעורים בעברית בא"י וכאשר התחיל רעשה הארץ ומטרתו היתה שכולם יבינו, וכמו כן הוא היה הראשון שהכניס בחורים מעדות המזרח ללמוד בישיבה.

עח. סיפר נכדו כי פעם מנע כבוד מאחד האנשים שהגיעו לשיבה וראש השיבה שהיה סבור שביזה אותו אמר לו כי מצאנו אצל אליהו שרץ לפני אחאב, וכשענה לו נכדו שרק מנע ממנו כבוד אז נחה דעתו.

עט. אמר פעם לנכדו כי לא יתכן שהקב"ה ברא כזה עולם גדול רק עבור יצר הרע.

פ. היה אומר מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, השיעור של אהבת התורה זה אם כל היום היא שיחתי.

פא. הגרמ"י לפקוביץ סיפר לתלמידיו שנים מספר לפני פטירתו של ראש השיבה, כי בזמנו כשלמד בשיבה עם ראש השיבה אם היו רוצים לראות איך לומדים היו הולכים ומסתכלים על ראש השיבה, וכשבא לנחם סיפר שמרן המשגיח ר' לייב חסמן היה הרבה פעמים עומד מאחוריו לשמוע איך שהוא לומד והוא היה שקוע כל כך עד שלא היה מרגיש בכך, ופעם ר' לייב כ"כ התרגש עד שנתן לו לטיפה באמצע הלימוד.

פב. בחזר מהשיבה שהיה אמור להתחתן ביום מסוים מיומי החורף בהגיע היום היה שלג כבד באופן שאף אחד לא יצא מביתו לקח ראש השיבה קבוצת בחורים ותכנן ללכת איתם ברגל עד לתחנת הרכבת במקרה באמצע הדרך עצר להם אדם ולקח אותם.

פג. סיפור מדהים על מדותיו המיוחדות היה על משפחה שרצתה מאד שהחתונה שלהם תהיה בזמן ועשתה את כל המאמצים שזה יהיה בדיוק בזמן, ומסיבות מסוימות אב הכלה לא יכל להיות בשעה המיועד, ובא אובד עצות לראש השיבה שהיה אמור להיות המסדר קדושין ושאל אותו מה לעשות, אמר לו ראש השיבה אני יאחר ויתלו בי את האחרון, וכך היה שראש השיבה שתמיד היה מגיע לפני החופה ואף פעם לא היו מחכים לו באותו פעם אחר, וכאשר הגיע בני המשפחה התנפלו עליו ממש וטענו לו שהוא הרס להם את החתונה ושתק ולא ענה מילה.

פד. בחזר סיפר ששאל אותו אם אחרי שמורידים את הטלית וחוזרים ללבוש אם צריך לברך, ענה לו ראש השיבה כי בחתונת ר' יושע בער הוא זוכר שהוריד את הטלית ודיברו עם הגר"ז שעתיים בערך ואח"ז שאל אותו אם הוא צריך לברך שוב וענה לו הגר"ז שלא, אז השיב ראש השיבה על שעתיים יכול אני לומר שלא.

פה. סיפר ר' בערל שוורצמן כי כאשר בצעירותו למדו יחד פרק שמיני בשבת "המוציא יין" החליט ראש השיבה כי רוצה הוא לדעת את הפרק עם לשונות רש"י בע"פ מילה במילה וחזרו יחד שבע פעמים על אותו פרק.

פו. סיפר הגר"ש כץ כי פעם קרא לו בדחיפות ואמר לו שבחזר בשיבה הכשילו כאשר ביקש ממנו לסדר לו קדושין ולא סיפר לו אותו בחזר כי לקח בחזרה משירות לאומי ומצד אחד אינו יכול לביישו ולא לבוא ומאידך ללכת ודאי אינו רוצה, ואמר לר' שלמה אולי אני יקדים את הנסיעה לחו"ל בשביל זה, אח"כ אמר אולי אדרבא היות ואותו בחזר לא סיפר זאת אני ישאר בארץ ולא ילך וגם עבור שיראו כולם שאינו רוצה ללכת לחתונה כזאת, ולא זכור מה עשה לבסוף.

פז. היתה תקופה שלמד ראש הישיבה חברותא עם אחד הבחורים והיה בחור אחר מנדנד כל הזמן להצטרף ללימוד החברותא, וראש הישיבה לא היה מעוניין בכך אך לא רצה לסרב לו ולכן בלית ברירה הסכים, ובאמת ברגע שהתחילו ללמוד נרדם אותו הבחור ליד הגמ'.

פח. סיפר ר' חיים דביר משו"ע הוצאת מורשה להנחיל כי ראש הישיבה הוא היה האורים ותומים והיה עונה על השאלות הבעתיות שהיו מתעוררות, ותקופה ארוכה לאחר שלא היה בהכרה לא מצאו מחליף לראש הישיבה לתפקיד.

פט. בחור מהישיבה ממוצא גור התלבט מאד אם לצאת לצבא או להשאר בישיבה, ובלי ל"ה הלך ראש הישיבה אל הבית ישראל וביקש ממנו שיעזור לו בענין, וכבר בר"ה אחה"צ הסתיים הענין ואותו הבחור נשאר בישיבה.

צ. סיפר בנו כי פעם הזכיר ראש הישיבה מה שאמרו כי האריז"ל בהגיעו לארץ לא רצה להתגלות היותו והרמ"ק היה בארץ ולא רצה לפגוע ברמ"ק, ואמר ראש הישיבה אע"פ שאולי ח"ו היה מסתלק האריז"ל מהעולם קודם הרמ"ק ואז לא היה לנו את כל תורת האר"י מ"מ כל זה היה שווה ובלבד שלא לפגוע ברמ"ק.

צא. בשבת אופרוף שהיתה באופקים היתה זו אותה שבת נוראה בה נחטף נחשון וקסמן הי"ד ואמר אז בדרשה כי ברית בית הבתרים תחילת הצמיחה של עם ישראל, ובתוך כדי זה אמר הקב"ה על הגלות, ויש בזה מבט שבתוך הבנין של עם ישראל יש את השעבוד יחד, ואמר כי אנחנו בכאב גדול ויחד עם זה יש לנו שמחה.

צב. סיפר אחד מנכדיו כי בהיותו בחור בלומדו ב"ק פרק כיצד הרגל היה לו ויכוח עם החברותא אם לדלג את הדף של טומאות בסוף הפרק ולעבור להמשך סוגיות המסכת, וכששאל את ראש הישיבה אמר לו ללמוד כי אם הגמ' הכניסה דף זה בתוך הגמ' סימן הוא שצריך ללמוד את זה, והוסיף שעל דרך זה צריך ללמוד את כל הגמרות.

צג. פעם כאשר ראה את אחד מנכדיו לומד בהיכל הישיבה לפני תפילת הותיקין בשבת שאלו עם מי הוא לומד, ולתשובת נכדו כי הוא לומד לבדו ראה כי נהיה לו אור בעינים ואמר בנוסח אני אוהב מאד את מי שלומד לבד, ובענין הלימוד לבד או עם חברותא היה אומר כי מי שלא יכול ללמוד בלי חברותא הוא דומה לאדם שאינו יכול ללכת בלי מקל. כמו"כ בנו סיפר כי כל השנים דאג שבניו ונכדיו ישתדלו ללמוד סדר אחד לבד.

צד. פעם כשראה את אחד מנכדיו לומד בשבת ושאלו מה הוא לומד וענה לו הנכד ב"ק, היה זה בזמן שבישיבה למדו מסכת אחרת, אמר לו ראש הישיבה כי צריך להיות שקוע רק במסכת שלומדים בישיבה, וגם כאשר השיב לו הנכד כי זהו רק לימוד של שבת לא היה נראה שקיבל.

צה. בספר מקראי קודש להגרצ"פ פראנק הזכיר אותו כמה פעמים אף שהיה בגיל צעיר מאד באותו זמן.

צז. שאל אותו בחור אם לעשות משמר בליל שישי באופן שזה פוגע לו אח"כ ביום שישי, ענה לו ראש הישיבה כי בזמנים אלו מקבלים אהבת התורה וגם אצלו זה כך, [הדבר מתאים למה שסופר כי היה עושה בבחורות משמר פעמיים בשבוע].

צח. בחור מסויים [בעייתי] שהגיע לישיבה והיה מתבודד עם עצמו כל הזמן פעם ניגש אליו ראש הישיבה ושאל את אותו בחור מה אתה מכון באמירת אמן יהא שמיה רבה, והשיב לו אותו בחור כל מיני פרושים, אמר לו ראש הישיבה מי שלא שייך לחדס עם הבריות לא שייך שיכון באמן יהא שמיה רבה, והוסיף לו שאדם יכול שלא לדבר לשון הרע ולשמור את הפה [באופן זה שמתבודד] אבל אם הוא דן את כל העולם זה לא שווה כלום.

צט. סיפר הרב חזקיהו משקובסקי ששמע ממנו כי תמיד שהיה קשה לו קושיא בסוגיא היה לו סיוע מהקב"ה והיה מוצא מי ששאל את זה. ובנו הגר"ד סיפר כי פעמים רבות היו רואים אותו פותח ספר בלי לחפש הרבה זמן, וכן שמע ממנו הגרמ"מ.

ק. פעם כאשר בא מחתונה של גביר מסוים אמר לפרש מה שיעקב אבינו אמר "יש לי כל" ולכאן' למה אמר יעקב זה דוקא במעמד עשיו, אלא שההרגשה של יש לי כל זה כשבאים מבית של גביר שגם בייחס לשם מרגישים כי יש לו כל, וזה מה שיעקב אמר שגם בייחס לעשיו יש לי כל.

קא. פעם שאל בשיעור היומי על הגמ' שמבארת מפני מה נבראו אצבעותיו של אדם משופות כדי שלא ישמע מה שאינו צריך לשמוע, ושאל אם אינו רוצה לשמוע שיקום וילך ולמה צריך לסגור את אוזניו, אלא שאם האדם לא היה יכול שלא לשמוע דבר שאינו רוצה בלי ללכת היה זה חסרון בשלימות כי המציאות צריכה להיות שיוכל האדם להיות מגן על עצמו.

קב. אחד הבחורים שטיפח לעצמו מידה אחת במיוחד אמר לו ראש הישיבה כי אצלנו כאשר אומרים על אחד שיש לו שן אחת טובה זה גנאי כיון שזה אומר שיש לו רק שן אחת טובה ולא יותר.

קג. סיפר הרב וולבה אני זוכר את ראש הישיבה עוד ממיר היה אז בחור צעיר כאשר בא ומיד נכנס ללמוד בהתמדה כזו מופלאה, והדבר עשה רושם גדול במיר שבחור כזה צעיר מגיע מא"י ונכנס כך ללימוד לא היה בכלל בישיבה בחור כזה צעיר ובפרט מא"י, הוא היה בן 17 ולמד עם הגרא"ל מאלין בחברותא, ואחד מרבותיו היה אחד מגדולי תלמידי הגר"ש שקופ, חבל שלא התקרבותי אליו חבל התלמידים היו מאד קרובים אליו.

קד. אברך סיפר [לאחד מנכדיו] כי בארוסין של אותו אברך לא הכין את הדרשה כי סמך על מה שהבחורים יפריעו לו באמצע ויפסיקו אותו, ובסוף לא הפסיקו אותו הבחורים והוא התבלבל והיה לו בזיון נורא והוא התיישב, לאחר מיכן כאשר היה אמור ראש הישיבה לדבר כמקובל התחיל לעשות עצמו כמתבלבל ועשה כן הלך וחזור, וסיפר אותו אברך כי הוא בטוח שראש הישיבה עשה זאת בכוונה בשביל להוריד ממנו את הבושה.

קה. סיפר ראש הישיבה כי בתקופת היותו לומד עם הגרא"ל מאלין דרכו של ר' ליב היתה להתחיל תמיד את הסוגיא מהגרי"ז, וסיפר ראש הישיבה שבזה לא היה נוח לו כי הוא רצה לראות קודם איך שהוא לומד לבד. באותה הזדמנות סיפר שלמד עמו סדר שלישי קדשים. כאשר שאלו בניו של ראש הישיבה את אחד ממיר מי סידר לראש הישיבה ללמוד עם ר' ליב ענה שאינו זוכר אבל מה שזוכר כי הבחורים חיפשו עילויים, והוסיף כי ראש הישיבה למד גם עם ר' נפתלי וסרמן שהיה עילוי נורא ושכל הישר.

קו. פעם לאחר תפילת ותיקין בקידוש לאחר שהיתה עליה לתורה עמד ושאל למה זורקים סוכריות על החתן והגמ' אומרת שזורקים קליות על החתן, והביאור כי אנו מתפללים שכמו שאנחנו זורקים קליות כך הקב"ה ישפיע שפע של גשמים.

קז. אברך שלמד בישיבה 30 שנה קודם פטירתו סיפר שפעם בשעת השיעור לאחר שעמד ומסר שיעור ומהלך שלם לפתע קם בחור בשם בלייכר ושאל מדברי המהרש"א במסכת פלוני דשם כתוב לא כך, עצר ראש הישיבה את השיעור וביקש את הגמרא, ובינתיים כל ביהמ"ד היה בשקט דממה לראות איך יפול דבר, לאחר שהביאו לו את הגמ' פתח במהרש"א ועיין כמה דקות, ואמר לבחור אתה צודק בדברי המהרש"א יוצא לא כך ולכן צריך ללמוד פשט אחר, ומכח זה שינה את כל המבנה של השיעור על יסוד שונה לגמרי והכל מכח המהרש"א שלומד באופן אחר.

קח. פעם בנה שיעור שלם לא כהבנת הגר"מ פיינשטיין ואמר כל דברי הם לולא ר' משה אבל ר' משה אומר אחרת וחזר על כך כמה פעמים.

קט. אמר שהיה ממליץ לרופאים לכתוב בשבת ע"י מחשב דאף אם המחשב הוא כתב מ"מ פעולת המחשב היא ליצור כתב ולא לכתוב ואי"ז המלאכה האסורה בשבת. (המגי')

קי. היה מחבב מאוד את הרמב"ם מהדורת פרנקל וקנה עשרות כאלו להיכל הישיבה מיוזמתו הוא (הנ"ל)

קי"א. פעם אחר אסון בואדי קלט אמר בשם החזו"א אודות שהיו נוסעים לצרכי פרנסה בדיליג'אנסים ימים מירושלים ליפו והיתה הדרך בחזקת סכנה, ואמר (כמדומני בשם המרדכי ולא מצאתי, ומ"מ ידוע כן בשו"ת נוב"י) דכל דבר שהוא דרך חיים מותר להסתכן עבורו, והמשיך ואמר אחד שביתו בחברון שם משפחתו וכו' ודאי דשרי לו לדור שם אף אי הוא מקום סכנה משום דזהו דרך חיים, ושוב חידש עוד דגם לילך לטייל לרווחת הדעת במקומות שיש בהם צד סכנה נכללים בכלל הך היתר. (הנ"ל)

קי"ב. אחר רצח רבין אמר דאף אי נימא דהיה לו דין רודף מ"מ יש לדון במי שיש לו ב' רודפים ואף אי יהרוג האחד ישאר השני באופן דליכא להצלת הנרדף, דלא יהא דין רודף וה"ה כאן דאף אי יהרוג את "ראובן" ישאר "שמעון"...". (מהנ"ל)

קיג. אמר לי לומר משמו שאלו הבחורים החוזרים מבני ברק לירושלים בליל שושן פורים לא יקראו את המגילה בעודם בבני ברק ואם עשו כן ברכתם לבטלה (מהנ"ל).